חוברת מורה · יחידה 2: לאומיות ומלחמה

היסטוריה בסרטונים – 4 מערכי שיעור מלאים לסרטונים, עם תשובות, מחוונים והתאמות

מהדורה למורה – עם תשובות

45 דק׳ לכל שיעור

יצרה: רוית ראש בן ישי

תוכן החוברת

1. **מה הופך זרים לאומה?** – ❓ מה גרם להתגבשות הלאומיות במאה ה־19, ובמה שונה הדגם האתני־היסטורי מהדגם הליברלי־אזרחי?

   הסרטון: מיליוני זרים, משפחה אחת? 🤝🌍 – לאומיות ב-3 דקות: כל מה שצריך לבגרות · youtube.com/watch?v=UUXd-6k1aEU

2. **ביקור בביתני הלאומים** – ❓ איך נשמעים שלושה קולות של לאומיות – האתני, הליברלי והלאומני – ואיפה עובר הגבול בין שייכות להדרה?

   הסרטון: הרפתקה בכנס הלאומים הגדול- המונח לאומיות- היסטוריה בחמ"ד · youtube.com/watch?v=C3gSm14JQ6o

3. **מהעידן היפה אל השוחות** – ❓ מה הוביל את אירופה מ'העידן היפה' אל מלחמה טוטלית, ומדוע המלחמה ערערה את האמונה בקדמה?

   הסרטון: ראיתי את מלחמת העולם הראשונה · youtube.com/watch?v=tXwuQEEWgeE

4. **מדרגות אל המלחמה: הפרת חוזה ורסאי** – ❓ כיצד פירק היטלר את חוזה ורסאי צעד אחר צעד, ומדוע המעצמות לא עצרו אותו?

   הסרטון: הפרת חוזה ורסאי ב-3 דקות: כל מה שצריך לבגרות🎬 · youtube.com/watch?v=U1gJ95NOIDA

דפי הצפייה לתלמידים נמצאים בקבצים נפרדים (PDF ו־Word) – אחד לכל סרטון.

8. מה הופך זרים לאומה?

? מה גרם להתגבשות הלאומיות במאה ה־19, ובמה שונה הדגם האתני־היסטורי מהדגם הליברלי־אזרחי? · הסרטון: מיליוני זרים, משפחה אחת? – לאומיות ב-3 דקות: כל מה שצריך לבגרות

מהדורה למורה

הסרטון פותח בשאלה מה גורם למיליוני אנשים שמעולם לא נפגשו להרגיש משפחה אחת. הוא מסביר שהמהפכה התעשייתית, הנאורות והחילון פירקו את מסגרות השייכות הישנות – הכפר, הקהילה והדת – ואנשים חיפשו מסגרת חדשה. הוא מגדיר אומה ולאומיות, מסביר את התודעה הלאומית וסמליה, ומבחין בין לאומיות לבין לאומנות קיצונית. לבסוף הוא מציג שני דגמים: האתני־היסטורי (גרמניה, עם איחודה ב־1871) והליברלי־אזרחי (ארצות הברית), ומסיים במשפחה יהודית השואלת: 'ואנחנו?'.

מטרות

- התלמידים יסבירו שלושה גורמים להתגבשות הלאומיות במאה ה־19.
- התלמידים יגדירו אומה, לאומיות, תודעה לאומית ולאומנות.
- התלמידים ישוו בין הדגם האתני־היסטורי לדגם הליברלי־אזרחי ויתנו דוגמה לכל אחד.
- התלמידים יקשרו את שאלת הלאומיות לעם היהודי כהכנה ללימוד הציונות.

מושגים

לאומיות	אידיאולוגיה הרואה באומה את מקור השייכות והזהות, ושואפת שלכל אומה תהיה מדינה ריבונית משלה.
אומה (לאום)	קבוצה גדולה של בני אדם שמאחדים אותם שפה, תרבות והיסטוריה משותפות, ולעיתים מוצא ודת, ובדרך כלל זיקה לארץ מסוימת.
תודעה לאומית	המודעות של אדם לשייכותו לאומה והרצון להיות חלק ממנה; מתחזקת באמצעות סמלים, חגים, זיכרון וגיבורים.
מדינת לאום	מדינה ריבונית שבה אומה אחת מממשת את זכותה לשלטון עצמי ומעצבת את אופייה.
לאומנות (שוביניזם)	לאומיות קיצונית הרואה בלאום ערך עליון מעל חירות ושוויון, ועלולה להוביל להפליית מיעוטים ולתוקפנות.
דגם אתני־היסטורי	לאומיות שבה השייכות נקבעת לפי מוצא, שפה, דת, תרבות ומולדת היסטורית – עבר משותף; אי אפשר לבחור בה.
דגם ליברלי־אזרחי	לאומיות שבה השייכות נקבעת לפי רצון והסכמה לערכים משותפים – חירות, שוויון, דמוקרטיה; ההווה המשותף הוא העיקר.

תאריכים

1776 הכרזת העצמאות של ארצות הברית · **1815** קונגרס וינה; הקמת הקונפדרציה הגרמנית · **1871** הכרזת הקיסרות הגרמנית – איחוד גרמניה

מהלך השיעור

דקות	שלב	מה עושים
0–5	**פתיחה**	'מה מחבר בינינו?' (ראו פתיחה).
5–8	**לפני הצפייה**	משימת נכון/לא נכון/לא בטוח.
8–13	**צפייה**	צפייה ומילוי 'מפת מושגים' חלקית.

19–13	**דיון ושאלות**	בדיקת התחזיות ושאלות ברמות.
32–19	**משימה פעילה**	מיון כרטיסים לשני הדגמים ולסמלים לאומיים.
40–32	**שאלת בגרות**	שאלת השוואה, כתיבה ובדיקה מול מחוון.
45–40	**סיכום וכרטיס יציאה**	חזרה לשאלת 'ואנחנו?' וכרטיס יציאה.

פתיחה: מה מחבר בינינו?

שואלים: 'אדם מאילת ואדם מקריית שמונה שמעולם לא נפגשו – מה מחבר ביניהם?' התלמידים כותבים על פתקים מילה אחת (שפה, חגים, דגל, היסטוריה, משפחה...). ממיינים את הפתקים על הלוח לשתי קבוצות בלי לומר את שמן: 'עבר' ו'הווה/ערכים'. בסוף השיעור נגלה שאלה שני הדגמים.

דף הצפייה עם תשובות

דף צפייה: מה הופך זרים לאומה?

יחידה 2 · לאומיות ומלחמה · ? מה גרם להתגבשות הלאומיות במאה ה־19, ובמה שונה הדגם האתני־היסטורי מהדגם הליברלי־אזרחי?

מהדורה למורה

הסרטון: מיליוני זרים, משפחה אחת? – לאומיות ב-3 דקות: כל מה שצריך לבגרות

⏱ 2:45 דקות · youtube.com/watch?v=UUXd-6k1aEU

א לפני הצפייה ובמהלכה

לפני הצפייה

לפני הצפייה סמנו: נכון / לא נכון / לא בטוח.

1. הלאומיות קיימת בצורתה המודרנית מאז ומעולם.

נכון | לא נכון | לא בטוח/ה

✔ **לא נכון – היא התגבשה בעיקר במאה ה־19.**

2. דגל והמנון מחזקים תודעה לאומית.

נכון | לא נכון | לא בטוח/ה

✔ **נכון – הם סמלים לאומיים.**

3. לאומיות ולאומנות הן אותו דבר.

נכון | לא נכון | לא בטוח/ה

✔ **לא נכון – לאומנות היא לאומיות קיצונית המעמידה את הלאום מעל חירות ושוויון.**

4. בארצות הברית האומה נבנתה סביב ערכים משותפים.

נכון | לא נכון | לא בטוח/ה

✔ **נכון – זה הדגם הליברלי־אזרחי.**

במהלך הצפייה – שימו לב:

- אילו מסגרות שייכות ישנות התפרקו ומדוע.
- ההגדרה של אומה – אילו מרכיבים היא כוללת.
- רשימת הסמלים שמחזקים תודעה לאומית.
- המשפחה הגרמנית ב־1815 וב־1871.

- השאלה של המשפחה היהודית בסוף.

⏸ **אחרי הרקע להתגבשות הלאומיות**: מה קרה לאדם שעבר מהכפר לעיר – במה הוא איבד שייכות?

⏸ **אחרי הלאומנות**: מתי גאווה לאומית הופכת למסוכנת?

⏸ **אחרי שני הדגמים**: לפי כל דגם – האם אפשר 'להצטרף' לאומה?

ב אחרי הצפייה – שאלות ב־3 רמות

בחרו רמה להתחלה – ונסו להגיע גם לרמה הבאה!

תמיכה – הקיפו את התשובה הנכונה

1. מה שואפת הלאומיות להשיג?

א. מדינה ריבונית לכל אומה | ב. איחוד כל העולם למדינה אחת | ג. שלטון של הכנסייה

2. מה מאחד את בני הלאום בדגם הליברלי־אזרחי?

א. מוצא משותף | ב. דת אחת | **ג. ערכים משותפים כמו חירות ושוויון** | ד. קרבת דם

3. איזו מדינה מייצגת בסרטון את הדגם האתני־היסטורי?

א. ארצות הברית | **ב. גרמניה** | ג. בריטניה

רגיל

1. הסבירו כיצד המהפכה התעשייתית והחילון תרמו לצמיחת הלאומיות.

✔ **המהפכה התעשייתית העבירה מיליונים מהכפר לעיר ופירקה את הקהילה המסורתית; החילון החליש את הדת כמסגרת שייכות. אנשים חיפשו מסגרת חדשה שתיתן להם זהות, שייכות וכוח – והלאום מילא את התפקיד.**

2. מהי תודעה לאומית וכיצד היא מתחזקת?

✔ **תודעה לאומית היא מודעות לשייכות לאומה ורצון להיות חלק ממנה. היא מתחזקת בסמלים (דגל, המנון), חגים לאומיים, זיכרון קולקטיבי, גיבורי עבר, פולקלור ושפה משותפת.**

3. מה ההבדל בין לאומיות ללאומנות?

✔ **לאומיות היא השאיפה לשייכות ולעצמאות לאומית; לאומנות היא צורה קיצונית שבה הלאום הוא ערך עליון מעל חירות ושוויון, ולכן עלולה להוביל להפליה של מיעוטים ולתוקפנות כלפי עמים אחרים.**

אתגר

1. מה המשמעות של שאלת המשפחה היהודית 'ואנחנו?' בזמן חגיגות איחוד גרמניה? הסבירו לפי שני הדגמים.

✔ **לפי הדגם האתני־היסטורי, שבו השייכות נקבעת במוצא, בדת ובעבר משותף – היהודים אינם חלק מהלאום הגרמני גם אם הם דוברי גרמנית ואזרחים. לפי הדגם האזרחי הם יכולים להשתייך. השאלה מבטאת את המבוכה של יהודי אירופה ואת הכיוון שצמח ממנה: אם אנחנו עם בעל עבר, שפה ומולדת היסטורית – גם לנו מגיעה תנועה לאומית משלנו, הציונות.**

2. הסבירו מדוע לפי הדגם האתני־היסטורי אי אפשר 'לבחור' בלאום, ובמה זה עלול להיות בעייתי.

✔ **כי השייכות נקבעת במה שנולדים איתו – מוצא, שפה, דת, תרבות ומולדת. הדגם מחזק המשכיות וזהות עמוקה, אך עלול להדיר מיעוטים שאינם בני אותו מוצא, ובצורה קיצונית – להוביל ללאומנות ולגזענות.**

ג כרטיסים משימה פעילה: מיון: איזה דגם? איזה סמל?

כל קבוצה מקבלת 16 כרטיסים ומניחה אותם על לוח עם שלושה אזורים: 'דגם אתני־היסטורי', 'דגם ליברלי־אזרחי', 'סמלים שמחזקים תודעה לאומית'.

1. מיינו את הכרטיסים: 'שפה משותפת מדורות', 'הסכמה לחוקה', 'מולדת היסטורית', 'בחירה חופשית להצטרף', 'קרבת דם', 'חירות ושוויון', 'דגל', 'המנון', 'יום עצמאות', 'גיבורי העבר', 'אגדות עם', 'ההווה המשותף הוא העיקר'.

✔ **אתני: שפה מדורות, מולדת היסטורית, קרבת דם; אזרחי: הסכמה לחוקה, בחירה להצטרף, חירות ושוויון, ההווה המשותף; סמלים: דגל, המנון, יום עצמאות, גיבורים, אגדות עם.**

2. הוסיפו לכל דגם מדינה לדוגמה מהסרטון.

✔ **אתני – גרמניה (1871); אזרחי – ארצות הברית.**

3. כתבו לכל דגם יתרון אחד וחיסרון אחד.

✔ **אתני: זהות עמוקה ויציבה / עלול להדיר מיעוטים. אזרחי: פתוח ושוויוני / עלול להיות 'רדוד' בלי תרבות משותפת.**

4. כרטיס בונוס: 'עם שמפוזר בארצות רבות ושומר על שפה, דת ומסורת – לאיזה דגם הוא קרוב?' נמקו.

✔ **קרוב לדגם האתני־היסטורי (עבר, דת, שפה, זיקה למולדת) – הקדמה לשיעור על הלאומיות היהודית.**

🎓 שאלה בסגנון בגרות

1. הצג שני דגמים של לאומיות מודרנית, והסבר הבדל אחד ביניהם. הבא דוגמה למדינה שהתאפיינה בכל דגם.

✔️ **הדגם האתני־היסטורי: מה שמאחד את בני הלאום הוא עבר משותף – מוצא, שפה, דת, מנהגים, תרבות ומולדת היסטורית; השייכות נקבעת בלידה. דוגמה: גרמניה, שאוחדה ב־1871 לקיסרות על בסיס הלאום הגרמני. הדגם הליברלי־אזרחי: מה שמאחד את בני הלאום הוא רעיונות וערכים משותפים – חירות, שוויון ודמוקרטיה; האומה נוצרת מיחידים שבוחרים להצטרף. דוגמה: ארצות הברית, שקמה בסוף המאה ה־18 על בסיס עקרונות הנאורות. הבדל: בדגם האתני אי אפשר לבחור בשייכות כי היא נקבעת במוצא, ואילו בדגם האזרחי השייכות היא בחירה רצונית והעיקר הוא ההווה המשותף ולא העבר.**

✂️ 🎟️ כרטיס יציאה · מה הופך זרים לאומה?

1. מהי תודעה לאומית? תנו שתי דוגמאות לסמל שמחזק אותה.

✔️ **מודעות לשייכות לאומה והרצון להיות חלק ממנה; דגל, המנון, חג לאומי, גיבורים.**

2. מה מאחד את בני הלאום בדגם האתני־היסטורי?

✔️ **עבר משותף: מוצא, שפה, דת, תרבות ומולדת היסטורית.**

📏 מחוון לשאלת הבגרות

קריטריון	נק׳
הצגת הדגם האתני־היסטורי	3
הצגת הדגם הליברלי־אזרחי	3
ציון והסבר הבדל	4
דוגמה נכונה לכל דגם	2

📰 סיכום

חוזרים לפתקים מהפתיחה וקוראים לשתי הקבוצות בשמן: 'עבר' = דגם אתני־היסטורי, 'ערכים/הווה' = דגם אזרחי. מסיימים בשאלת המשפחה היהודית – 'ואנחנו?' – כשאלה פתוחה לשיעורי הציונות.

🌍 התאמה לעולים

במאה ה־19 אנשים חיפשו שייכות חדשה. הם הרגישו חלק מעם. עם הוא קבוצה עם שפה ותרבות משותפות. כל עם רצה מדינה משלו. יש שני סוגים: עם לפי מוצא, ועם לפי ערכים משותפים.

עם / אומה – קבוצה גדולה של אנשים עם שפה ותרבות משותפת · **מדינה** – ארץ עם שלטון וגבולות · **דגל** – בד עם סמל של המדינה · **המנון** – שיר של המדינה · **מוצא** – מאיפה המשפחה שלי באה · **שייכות** – להרגיש חלק מקבוצה

🤍 התאמות לחנ״מ

- מיון של 8 כרטיסים בלבד עם תמונות (דגל, ספר, חוקה, משפחה).
- שני צבעים לשני הדגמים, עם משפט הסבר קצר על כל לוח.
- השלמת משפטים: 'עם הוא קבוצה של אנשים ש...'.
- צפייה חוזרת בחלק של שני הדגמים בלבד.

🔎 לוודא:

- בסרטון נאמר שהאומה 'בדרך כלל קשורה לארץ מסוימת' – הגדרה מקובלת בתוכנית; המושג 'לאומנות' לעיתים מכונה גם 'שוביניזם'.
- הרדר וביסמרק אינם מוזכרים בסרטון – נוספו כרקע.

9. ביקור בביתני הלאומים

? איך נשמעים שלושה קולות של לאומיות – האתני, הליברלי והלאומני – ואיפה עובר הגבול בין שייכות להדרה? · הסרטון: הרפתקה בכנס הלאומים הגדול- המונח לאומיות- היסטוריה בחמ"ד

מהדורה למורה

בסרטון שני ילדים מקבלים הזמנה נוצצת ל'כנס הלאומים הגדול' – אולם מלא דגלים וביתנים. בביתן הראשון מציגים את הלאומיות האתנית: עם הוא כמו משפחה ענקית המחוברת בדת, בשפה עתיקה, בתרבות ובעבר ארוך, 'סיפור שעובר מדור לדור'. בביתן השני מציגים את הלאומיות הליברלית: לא משנה מאין באת, אלא שבחרנו לחיות יחד סביב שוויון, חירות ודמוקרטיה. בביתן השלישי, המפחיד, מוצגת הלאומנות: 'הלאום שלנו מעל הכול' ואין מקום למי ששונה. הילדים יוצאים נבוכים ושואלים את הצופים איך הם היו רוצים שהלאומיות תיראה.

מטרות

- התלמידים יבחינו בין לאומיות אתנית, לאומיות ליברלית ולאומנות.
- התלמידים ינתחו מקור קלאסי (בעיבוד) המציג הגדרה אזרחית של אומה.
- התלמידים ייצגו בהמחזה עמדה לאומית ויגיבו לעמדות אחרות.
- התלמידים יזהו סימנים לכך שלאומיות הופכת ללאומנות.

מושגים

לאומיות אתנית	השייכות לאומה נקבעת לפי מוצא, דת, שפה, תרבות ועבר משותף – 'משפחה מורחבת' מדור לדור.
לאומיות ליברלית (אזרחית)	השייכות לאומה נקבעת לפי רצון והסכמה לחיות יחד סביב ערכים משותפים: חירות, שוויון, דמוקרטיה.
לאומנות	לאומיות קיצונית: הלאום מעל כול ערך אחר, תחושת עליונות, הדרה של השונה ותוקפנות כלפי אחרים.
פטריוטיות	אהבת המולדת ונאמנות לה, בלי לבטל את ערכם של עמים אחרים.
ריבונות	שלטון עצמי מלא של מדינה בשטחה, בלי התערבות מבחוץ.
מיעוט לאומי	קבוצה החיה במדינה שרוב תושביה בני לאום אחר, ושונה מהם במוצא, בשפה, בדת או בתרבות.

תאריכים

1848 'אביב העמים' – גל התקוממויות לאומיות באירופה · **1861** הכרזת ממלכת איטליה המאוחדת · **1882** ארנסט רנאן מרצה 'מהי אומה?' בפריז

מהלך השיעור

דקות	שלב	מה עושים
0–5	**פתיחה**	'ההזמנה' (ראו פתיחה).
5–8	**לפני הצפייה**	משימת נכון/לא נכון/לא בטוח.
8–13	**צפייה**	צפייה; התלמידים רושמים סיסמה לכל ביתן.
13–18	**דיון ושאלות**	בדיקת התחזיות ושאלות ברמות.

35–18	**משימה פעילה**	המחזה: 'כנס הלאומים' בכיתה – שלושה ביתנים ומבקרים.
41–35	**שאלת בגרות**	כתיבת תשובה ובדיקה.
45–41	**סיכום וכרטיס יציאה**	'סרגל הלאומיות' וכרטיס יציאה.

פתיחה: ההזמנה

מחלקים לכל תלמיד/ה 'הזמנה' מקופלת: 'הוזמנתם לכנס הלאומים הגדול. בכניסה תתבקשו לענות: מה מכניס אדם לעם?'. כל תלמיד/ה כותב/ת תשובה על גב ההזמנה. אוספים ושומרים – נחזור אליהן אחרי הביקור בביתנים.

דף הצפייה עם תשובות

דף צפייה: ביקור בביתני הלאומים

יחידה 2 · לאומיות ומלחמה · ? איך נשמעים שלושה קולות של לאומיות – האתני, הליברלי והלאומני – ואיפה עובר הגבול בין שייכות להדרה?

מהדורה למורה

הסרטון: הרפתקה בכנס הלאומים הגדול- המונח לאומיות- היסטוריה בחמ"ד

⏱️ 2:19 דקות · youtube.com/watch?v=C3gSm14JQ6o

א לפני הצפייה ובמהלכה

לפני הצפייה

לפני הצפייה סמנו: נכון / לא נכון / לא בטוח.

1. יש רק סוג אחד של לאומיות.

נכון | לא נכון | לא בטוח/ה — ✔ **לא נכון – יש כמה סוגים.**

2. בלאומיות הליברלית חשוב מאוד מאיפה באת.

נכון | לא נכון | לא בטוח/ה — ✔ **לא נכון – חשוב שבחרת לחיות יחד סביב ערכים משותפים.**

3. הלאומנות מקבלת בברכה את מי ששונה.

נכון | לא נכון | לא בטוח/ה — ✔ **לא נכון – היא מדירה את השונה.**

4. בלאומיות האתנית העבר המשותף מחבר בין בני העם.

נכון | לא נכון | לא בטוח/ה — ✔ **נכון.**

👀 במהלך הצפייה – שימו לב:

- מה מתואר בכל אחד משלושת הביתנים.
- הדימוי 'משפחה ענקית' ו'סיפור מדור לדור'.
- המילה החשובה בביתן הליברלי: 'בחרנו'.
- מה מפחיד את הילדים בביתן השלישי.
- השאלה שבסוף.

⏸️ **אחרי הביתן האתני**: איזה רכיב מחבר את העם היהודי לאורך הדורות לפי הדגם הזה?

⏸ **אחרי הביתן של הלאומנות**: איזה משפט בביתן הזה הוא 'נורת אזהרה'? מדוע?

ב אחרי הצפייה – שאלות ב־3 רמות

בחרו רמה להתחלה – ונסו להגיע גם לרמה הבאה!

תמיכה – הקיפו את התשובה הנכונה

1. מה מחבר עם בלאומיות האתנית?

א. דת, שפה, תרבות ועבר משותף | ב. רק הסכמה לחוקה | ג. מקום העבודה

2. מה המילה החשובה בביתן הליברלי?

א. נולדנו | **ב. בחרנו** | ג. ניצחנו

3. מה מאפיין את הלאומנות?

א. שוויון לכולם | ב. אהבת ספורט | **ג. הלאום מעל הכול ודחיית מי ששונה**

ד. דמוקרטיה

רגיל

1. הסבירו את הדימוי 'משפחה ענקית' בביתן האתני.

✔ כמו במשפחה, השייכות נקבעת בלידה ובקשר בין הדורות: בני העם חולקים מוצא, דת, שפה עתיקה, תרבות ועבר משותף, ומעבירים אותם מדור לדור – כמו 'סיפור ארוך' משפחתי.

2. מה ההבדל בין פטריוטיות ללאומנות?

✔ פטריוטיות היא אהבת המולדת ונאמנות לה, תוך כבוד לעמים אחרים ולמיעוטים. לאומנות הופכת את הלאום לערך עליון, מטפחת תחושת עליונות, מדירה את השונה ועלולה להוביל לתוקפנות.

3. מדוע הילדים בסרטון חשים מבוכה בסוף?

✔ כי ראו שלאומיות יכולה לחבר ולתת שייכות, אבל גם להדיר ולהפחיד; היא חשובה אך מורכבת, ויש לבחור באיזו צורה לחיות אותה.

אתגר

1. האם יכולה להתקיים לאומיות המשלבת את שני הדגמים? הסבירו בעזרת דוגמה היסטורית או בעזרת מגילת העצמאות.

✔ כן. מגילת העצמאות מבססת את המדינה על הזיקה ההיסטורית של העם היהודי לארצו (מרכיב אתני־היסטורי) ובו בזמן מבטיחה שוויון זכויות חברתי ומדיני לכל אזרחיה בלי הבדל דת, גזע ומין (מרכיב אזרחי). כך משתלבים זהות לאומית ועקרונות דמוקרטיים.

2. מתי לדעתכם 'גאווה לאומית' עוברת את הגבול והופכת ללאומנות? הציעו שני סימנים.

✔ סימנים: כשהלאום מוצג כעליון ועמים אחרים כנחותים; כשמיעוטים נשללים מזכויות או מוצגים כאויבים; כשחירות ושוויון מוקרבים לטובת 'האומה'; כשמשבחים מלחמה וכיבוש. נדרש נימוק.

ג 🎭 משחק תפקידים משימה פעילה: כנס הלאומים – בכיתה שלנו

הכיתה הופכת לאולם כנסים. שלוש קבוצות מקימות ביתנים (אתני, ליברלי, ושלישי – 'ביתן אזהרה' על לאומנות). שאר התלמידים הם מבקרים עם 'דרכון' שבו הם רושמים ממצאים. המקור של רנאן משמש את הביתן הליברלי.

מקור: עיבוד חופשי מתוך ההרצאה 'מהי אומה?' מאת ארנסט רנאן, פריז 1882

אומה אינה נקבעת רק לפי גזע, שפה או גבולות טבעיים. אומה היא נפש אחת, עיקרון רוחני. שני דברים יוצרים אותה: האחד בעבר – מורשת עשירה של זיכרונות משותפים; השני בהווה – הסכמה ורצון לחיות יחד ולהמשיך את המורשת. קיומה של אומה הוא כמו משאל עם שנערך בכל יום מחדש.

1. כל קבוצת ביתן מכינה: סיסמה, 'דגל' משורטט, שלושה משפטים המסבירים מי שייך לעם ודוגמה היסטורית.

✔ **אתני: 'עם אחד – עבר אחד', דוגמה: גרמניה; ליברלי: 'בחרנו לחיות יחד', דוגמה: ארצות הברית/צרפת.**

2. הביתן הליברלי משלב משפט אחד מהמקור של רנאן; ביתן האזהרה מציג 'שלושה סימני סכנה' (ולא מתחזה לעמדה שראוי לאמץ).

✔ **סימני סכנה: עליונות, הדרת מיעוטים, תוקפנות. להקפיד שהביתן לא יציג קבוצה אמיתית בהווה.**

3. המבקרים מסתובבים, שואלים בכל ביתן שאלה אחת ורושמים בדרכון: מי שייך? מי לא? מה הסכנה?

✔ **יש לבדוק שהמבקרים רושמים הבחנה מדויקת בין שלושת הסוגים.**

4. דיון קצר: מה במקור של רנאן מתאים לדגם האזרחי ומה דווקא לעבר המשותף?

✔ **רנאן משלב: 'משאל עם יומיומי' ורצון לחיות יחד – אזרחי; 'מורשת זיכרונות משותפים' – יסוד היסטורי.**

🎓 **שאלה בסגנון בגרות**

1. הסבר מהי לאומנות, ומדוע היא עלולה לסכן מיעוטים ועמים אחרים.

✔ **לאומנות היא צורה קיצונית של לאומיות, שבה הלאום נתפס כערך העליון, הגובר אפילו על ערכי החירות והשוויון. הלאומנים רואים בעמם עם עליון ובעמים אחרים נחותים. לכן היא מסכנת מיעוטים בתוך המדינה – שעלולים להיות מופלים, להישלל מהם זכויות ולהיחשב כ'זרים' שאין להם מקום; והיא מסכנת עמים אחרים – משום שתחושת העליונות מצדיקה בעיני הלאומנים תוקפנות, התפשטות ומלחמה.**

✂️

🎟 כרטיס יציאה · ביקור בביתני הלאומים

1. מה ההבדל המרכזי בין לאומיות אתנית ללאומיות ליברלית?

✔ **באתנית השייכות נקבעת במוצא ובעבר משותף; בליברלית – בבחירה ובערכים משותפים.**

2. מהו סימן אחד לכך שלאומיות הפכה ללאומנות?

✔ **תחושת עליונות / הדרת מיעוטים / תוקפנות כלפי עמים אחרים.**

📏 מחוון לשאלת הבגרות

קריטריון	נק׳
הגדרה נכונה של לאומנות	4
הסבר הסכנה למיעוטים	4
הסבר הסכנה לעמים אחרים	4

📰 סיכום

'סרגל הלאומיות': מציירים סרגל מ'שייכות ואהבת המולדת' ועד 'לאומנות'. מקריאים כמה מתשובות ההזמנות מהפתיחה וממקמים אותן על הסרגל ובשני הדגמים.

🌍 התאמה לעולים

יש כמה סוגים של לאומיות. בסוג אחד – העם הוא כמו משפחה גדולה. בסוג שני – אנשים בוחרים לחיות יחד. בסוג שלישי – חושבים 'אנחנו הכי טובים'. הסוג השלישי מסוכן. הוא לא מקבל אנשים שונים.

כנס – מפגש גדול של הרבה אנשים · **ביתן** – עמדה בתערוכה · **עבר** – מה שהיה פעם · **לבחור** – להחליט מה אני רוצה · **שונה** – לא אותו דבר · **מסוכן** – יכול לגרום לנזק

💗 התאמות לחנ״מ

- דרכון מבקר עם שלוש משבצות וסמל לכל ביתן (👪 משפחה, 🤝 בחירה, ⚠️ אזהרה).
- משפט מוכן לכל ביתן לבחירה מתוך שניים.
- מקור רנאן בשני משפטים קצרים בלבד.
- תפקיד מוגדר בביתן: מחזיק/ת הדגל או מקריא/ת הסיסמה.

🔎 לוודא:

- הסרטון משתמש במונח 'לאומיות אתנית' ו'לאומיות ליברלית'; בתוכנית הלימודים: 'הדגם האתני־היסטורי' ו'הדגם הליברלי־אזרחי' – כדאי לחבר בין הכינויים.
- רנאן ומאציני אינם מוזכרים בסרטון – נוספו כמקור וכרקע.

10. מהעידן היפה אל השוחות

? מה הוביל את אירופה מ'העידן היפה' אל מלחמה טוטלית, ומדוע המלחמה ערערה את האמונה בקדמה? · הסרטון: ראיתי את מלחמת העולם הראשונה

מהדורה למורה

הסרטון מסופר מפיו של ילד שחי בתקופת מלחמת העולם הראשונה. הוא מתאר את 'העידן היפה' שלפני המלחמה – אופטימיות, המצאות, מכוניות ורכבות – ואת המעבר הפתאומי למלחמה. הוא מציג את הגורמים: לאומיות, מרוץ חימוש, אימפריאליזם, בריתות, והרצח בסרייבו שהצית את הכול. הוא מתאר את מלחמת השוחות, את כלי הנשק החדשים (טנקים, מטוסים, מקלעים) ואת המלחמה הטוטלית שבה השתתפה גם העורף, ומזכיר שיהודים לחמו בשני הצדדים. בסוף הוא מתאר את התוצאות: סבל עצום, נפילת אימפריות, ייאוש ואבטלה, עליית דיקטטורים ומשבר האמונה בקדמה.

מטרות

- התלמידים יסבירו ארבעה גורמים לפרוץ מלחמת העולם הראשונה ואת הגורם המיידי.
- התלמידים יאפיינו מלחמה טוטלית ומלחמת שוחות.
- התלמידים יזהו על מפה את שני המחנות ואת האימפריות שהתפרקו.
- התלמידים יסבירו את 'משבר האמונה בקדמה' ויקשרו אותו לנאורות.

מושגים

העידן היפה (בל אפוק)	התקופה שלפני מלחמת העולם הראשונה באירופה, שהתאפיינה בשגשוג, בהמצאות ובאופטימיות.
מרוץ חימוש	תחרות בין מדינות על בניית צבאות ונשק חזקים יותר, שהגבירה את המתיחות והחשדנות.
אימפריאליזם	שאיפת מעצמות להרחיב את שליטתן על שטחים ועמים אחרים, בעיקר באפריקה ובאסיה.
מערכת הבריתות	שני מחנות שהתגבשו לפני המלחמה – ההסכמה המשולשת (בריטניה, צרפת, רוסיה) מול מעצמות המרכז (גרמניה, אוסטריה־הונגריה ובהמשך האימפריה העות׳מאנית).
מלחמת שוחות	לחימה שבה צבאות התבצרו בתעלות ארוכות זו מול זו במשך חודשים ושנים, כמעט בלי התקדמות.
מלחמה טוטלית	מלחמה שבה המדינה מגייסת את כל משאביה – צבא, כלכלה, תעשייה, תעמולה ואזרחים – והעורף הופך לחלק מהמערכה.
משבר האמונה בקדמה	אובדן הביטחון שהמדע והטכנולוגיה יביאו רק טוב, לאחר שהמלחמה הראתה את כוחם להרוס.

תאריכים

1914 הרצח בסרייבו ופרוץ המלחמה · **1917** ארצות הברית מצטרפת; רוסיה יוצאת מהמלחמה בעקבות המהפכה · **1918** שביתת הנשק וסיום הלחימה

מהלך השיעור

דקות	שלב	מה עושים
0–5	**פתיחה**	'תמונה לפני ואחרי' (ראו פתיחה).
5–8	**לפני הצפייה**	משימת נכון/לא נכון/לא בטוח.
8–13	**צפייה**	צפייה; התלמידים מסמנים 'לפני', 'במהלך', 'אחרי'.

19–13	**דיון ושאלות**	בדיקת התחזיות ושאלות ברמות.
33–19	**משימה פעילה**	עבודה על מפה: אירופה 1914 מול 1919.
40–33	**שאלת בגרות**	כתיבה ובדיקה מול מחוון.
45–40	**סיכום וכרטיס יציאה**	'מכתב מהשוחה' קצר וכרטיס יציאה.

פתיחה: לפני ואחרי

כותבים על הלוח שתי מסגרות: 'אירופה 1913' ו'אירופה 1919'. בראשונה רושמים יחד מילים מהעידן היפה: רכבת, מכונית, פטיפון, תרופות, אופטימיות. שואלים: מה צריך לקרות בחמש שנים כדי שהמסגרת השנייה תהיה שונה לגמרי? התלמידים מנחשים, ובסוף השיעור ממלאים את המסגרת השנייה.

דף הצפייה עם תשובות

דף צפייה: מהעידן היפה אל השוחות

יחידה 2 · לאומיות ומלחמה · ❓ מה הוביל את אירופה מ'העידן היפה' אל מלחמה טוטלית, ומדוע המלחמה ערערה את האמונה בקדמה?

מהדורה למורה

הסרטון: ראיתי את מלחמת העולם הראשונה

⏱️ 2:49 · youtube.com/watch?v=tXwuQEEWgeE

א לפני הצפייה ובמהלכה

לפני הצפייה

לפני הצפייה סמנו: נכון / לא נכון / לא בטוח.

1. לפני המלחמה רבים באירופה היו אופטימיים לגבי העתיד.

נכון | לא נכון | לא בטוח/ה

✔ **נכון – 'העידן היפה'.**

2. המלחמה פרצה מסיבה אחת בלבד.

נכון | לא נכון | לא בטוח/ה

✔ **לא נכון – היו גורמים רבים (לאומיות, חימוש, אימפריאליזם, בריתות) והרצח בסרייבו היה הניצוץ.**

3. יהודים לחמו רק בצד אחד של המלחמה.

נכון | לא נכון | לא בטוח/ה

✔ **לא נכון – יהודים לחמו בשני הצדדים, כל אחד למען מדינתו.**

4. אחרי המלחמה התפרקו אימפריות גדולות.

נכון | לא נכון | לא בטוח/ה

✔ **נכון – האוסטרו־הונגרית, העות'מאנית, הרוסית והגרמנית.**

👀 במהלך הצפייה – שימו לב:

- אילו המצאות מסמלות את העידן היפה.
- הגורמים למלחמה שהילד מונה.
- כיצד שונה המלחמה ממה שדמיינו.
- מה פירוש 'מלחמה טוטלית' בסרטון.

- מה השתנה אחרי המלחמה ומה קרה לאמונה בקדמה.

⏸ **אחרי הגורמים למלחמה**: אם הרצח היה 'הגפרור', מה היה 'חומר הנפץ'?

⏸ **אחרי מלחמת השוחות והנשק החדש**: איך אותן המצאות של העידן היפה שימשו עכשיו את המלחמה?

⏸ **אחרי התוצאות**: מדוע אחרי מלחמה כזו אנשים נמשכים למנהיג 'חזק'?

ב אחרי הצפייה – שאלות ב־3 רמות

בחרו רמה להתחלה – ונסו להגיע גם לרמה הבאה!

תמיכה – הקיפו את התשובה הנכונה

1. מה היה הגורם המיידי לפרוץ המלחמה?

א. הרצח בסרייבו | ב. המצאת המכונית | ג. המהפכה התעשייתית

2. מהי מלחמת שוחות?

א. קרב ימי | **ב. לחימה מתוך תעלות ארוכות במשך זמן רב** | ג. קרב של יום אחד בשדה פתוח | ד. מלחמה בלי צבא

3. מה הייתה אחת מתוצאות המלחמה?

א. חיזוק כל האימפריות | ב. שלום עולמי מיידי | **ג. נפילת אימפריות ועליית דיקטטורים**

רגיל

1. הסבירו כיצד תרם מרוץ החימוש לפרוץ המלחמה.

✔ **המעצמות בנו צבאות וציים גדולים ונשק חדש מתוך תחרות וחשדנות. כל מדינה פחדה מהאחרת, ותוכניות המלחמה היו מוכנות; כך משבר מקומי הפך במהירות למלחמה כוללת.**

2. מדוע נקראה המלחמה 'מלחמה טוטלית'?

✔ **כי המדינות גייסו את כל משאביהן: מיליוני חיילים, את התעשייה לייצור נשק, את הכלכלה, את התעמולה ואת האזרחים בעורף – נשים עבדו במפעלים, והעורף נפגע והשתתף במאמץ.**

3. מהו 'משבר האמונה בקדמה'?

✔ **לפני המלחמה האמינו – ברוח הנאורות – שהמדע והטכנולוגיה יביאו רק טוב. במלחמה אותה טכנולוגיה יצרה נשק שהרג מיליונים, ולכן אנשים איבדו את הביטחון שהקדמה מבטיחה עתיד טוב.**

אתגר

1. מה המשמעות של העובדה שיהודים לחמו בשני צידי המלחמה? קשרו לשאלת הלאומיות.

✔ **יהודים רבים ראו עצמם אזרחים נאמנים של מדינותיהם וקיוו שההשתתפות במלחמה תוכיח את שייכותם; כך יהודים מצאו עצמם נלחמים זה נגד זה. העובדה ממחישה את מצוקת היהודים כמיעוט בין לאומים, ואת הטענה הציונית שלעם היהודי דרושה מסגרת לאומית משלו. אחרי המלחמה, למרות התרומה, גברה האנטישמיות.**

2. קשרו בין תוצאות מלחמת העולם הראשונה לבין עליית המשטרים הטוטליטריים.

✔ **המלחמה הותירה הרס, אבטלה, משבר כלכלי, תחושת השפלה (בגרמניה) וחוסר אמון במוסדות הדמוקרטיים ובקדמה. בתנאים כאלה גדלה המשיכה למנהיג חזק שמבטיח סדר וגאווה – וכך עלו הקומוניזם ברוסיה, הפשיזם באיטליה והנאציזם בגרמניה.**

ג 🗺️ מפה משימה פעילה: אירופה 1914 מול אירופה 1919

כל זוג מקבל שתי מפות אילמות של אירופה. מסמנים את המחנות של 1914 ואת המדינות החדשות של 1919, ומסיקים מה השתנה.

1. במפת 1914 צבעו בכחול את מדינות ההסכמה (בריטניה, צרפת, רוסיה) ובאדום את מעצמות המרכז (גרמניה, אוסטריה־הונגריה, האימפריה העות׳מאנית).

✔ **ההסכמה המשולשת: בריטניה, צרפת, רוסיה (איטליה הצטרפה ב־1915); מעצמות המרכז: גרמניה, אוסטריה־הונגריה, ובהמשך האימפריה העות׳מאנית ובולגריה.**

2. סמנו בכוכב את סרייבו וכתבו לידה את הגורם המיידי.

✔ **הרצח בסרייבו של יורש העצר האוסטרי (1914).**

3. במפת 1919 סמנו ארבע אימפריות שהתפרקו ושלוש מדינות חדשות שקמו.

✔ **התפרקו: אוסטריה־הונגריה, העות׳מאנית, הרוסית, הגרמנית (הקיסרות). קמו למשל: פולין, צ׳כוסלובקיה, יוגוסלביה, ליטא, לטביה, אסטוניה.**

4. כתבו משפט: מה המשמעות של המפה החדשה לעמים קטנים? ומה זה מלמד על כוחה של הלאומיות?

✔ **עמים רבים זכו למדינת לאום – ניצחון לרעיון הלאומי; אך נוצרו מיעוטים חדשים וגבולות שנויים במחלוקת.**

🎓 שאלה בסגנון בגרות

1. הסבר שני גורמים לפרוץ מלחמת העולם הראשונה, וציין את הגורם המיידי.

✔ **גורם ראשון – מערכת הבריתות: לפני המלחמה התגבשו שני מחנות מנוגדים, ההסכמה המשולשת (בריטניה, צרפת, רוסיה) ומעצמות המרכז (גרמניה ואוסטריה־הונגריה). בגלל ההתחייבויות ההדדיות, סכסוך בין שתי מדינות גרר אחריו את כל בעלות הברית, ומלחמה מקומית הפכה למלחמה עולמית. גורם שני – אימפריאליזם ומרוץ חימוש: המעצמות התחרו על שליטה במושבות ועל עוצמה צבאית, בנו צבאות וציים גדולים, והחשדנות והמתיחות ביניהן גברו. הגורם המיידי: רצח יורש העצר האוסטרי פרנץ פרדיננד בסרייבו ב־1914.**

🎟️ כרטיס יציאה · מהעידן היפה אל השוחות

1. ציינו שני גורמים לפרוץ המלחמה.

✔ **שניים מתוך: לאומיות, מרוץ חימוש, אימפריאליזם, מערכת הבריתות (+ הגורם המיידי: הרצח בסרייבו).**

2. מהי מלחמה טוטלית?

✔ **מלחמה שבה המדינה מגייסת את כל משאביה – צבא, כלכלה, תעשייה ואזרחים.**

מחוון לשאלת הבגרות

קריטריון	נק׳
ציון והסבר גורם ראשון	5
ציון והסבר גורם שני	5
ציון הגורם המיידי	2

סיכום

כל תלמיד/ה כותב/ת שלוש מילים למסגרת 'אירופה 1919' שבלוח, ומשווים לשלוש המילים של 'אירופה 1913'. שואלים: מה הפך את האופטימיות לייאוש?

התאמה לעולים

לפני 1914 אנשים באירופה היו אופטימיים. בשנת 1914 התחילה מלחמה גדולה. מדינות רבות לחמו בשני מחנות. החיילים לחמו בתעלות. היו נשקים חדשים. אחרי המלחמה אימפריות גדולות נפלו.

מלחמה – קרבות בין מדינות · **ברית** – הסכם לעזור זה לזה · **נשק** – כלי שיורים או פוגעים בו · **שוחה** – תעלה באדמה שחיילים מסתתרים בה · **אימפריה** – מדינה גדולה ששולטת בעמים רבים · **קדמה** – התקדמות ושיפור

התאמות לחנ״מ

- מפה עם שני צבעים מוכנים – רק לסמן את שמות המדינות מבנק מילים.
- ציר 'לפני – במהלך – אחרי' עם סמלים (🎩, 🪖, 🏚️).
- כרטיסי גורמים עם ציור להתאמה להגדרה.
- שאלות בחירה מתוך שתיים.

לוודא:

- הסרטון מזכיר 'טיהור אתני' בזמן המלחמה – הכוונה ככל הנראה לרדיפת הארמנים ועמים נוספים באימפריה העות׳מאנית; מומלץ להזכיר בקצרה ובעדינות, בלי פרטים.
- איטליה הייתה חברה בברית המשולשת עם גרמניה ואוסטריה לפני המלחמה, אך הצטרפה ב־1915 להסכמה – כדאי להבהיר אם עולה שאלה.

11. מדרגות אל המלחמה: הפרת חוזה ורסאי

❓ כיצד פירק היטלר את חוזה ורסאי צעד אחר צעד, ומדוע המעצמות לא עצרו אותו? · הסרטון: הפרת חוזה ורסאי ב-3 דקות: כל מה שצריך לבגרות 🎬

מהדורה למורה

הסרטון פותח בהגבלות שהטיל חוזה ורסאי על גרמניה ב־1919: צבא קטן, בלי חיל אוויר ובלי טנקים, וחבל הריין מפורז. מאז עלייתו של היטלר לשלטון ב־1933 הוא מציג את הפרת החוזה בארבעה צעדים: חידוש גיוס החובה וההתחמשות (1935), כניסת הצבא לחבל הריין (1936), סיפוח אוסטריה – האנשלוס (1938), ומשבר חבל הסודטים שהסתיים בהסכם מינכן בלי נציג צ׳כוסלובקיה, ולאחריו כיבוש שאר צ׳כוסלובקיה (1939). הסרטון מסיק שהיטלר למד שבריטניה וצרפת אינן מוכנות להשתמש בכוח, ושברית המועצות חתמה על הסכם אי־התקפה עם גרמניה – וימים אחר כך פלשה גרמניה לפולין.

🎯 מטרות

- התלמידים יציגו את הסעיפים המרכזיים בחוזה ורסאי שהגבילו את גרמניה.
- התלמידים יסדרו על ציר זמן את צעדי ההפרה בשנים 1935–1939.
- התלמידים יסבירו את מדיניות הפיוס ואת הסיבות לה.
- התלמידים ינתחו את תוצאות הפיוס: הסכם ריבנטרופ–מולוטוב ופרוץ המלחמה.

🔑 מושגים

חוזה ורסאי	הסכם השלום שנחתם ב־1919 בין בעלות הברית לגרמניה; הטיל עליה אחריות למלחמה, ויתור על שטחים, פיצויים והגבלות צבאיות.
פירוז חבל הריין	איסור על גרמניה להחזיק צבא וביצורים בחבל הריין שבגבול צרפת, כדי להגן על צרפת.
אנשלוס	סיפוח אוסטריה לגרמניה במרץ 1938, בניגוד לחוזה ורסאי.
חבל הסודטים	אזור בצ׳כוסלובקיה שחיו בו כשלושה מיליון דוברי גרמנית; היטלר דרש אותו ב־1938.
הסכם מינכן	הסכם מספטמבר 1938 בין בריטניה, צרפת, איטליה וגרמניה, שהעביר את חבל הסודטים לגרמניה בלי השתתפות צ׳כוסלובקיה.
מדיניות הפיוס	מדיניות בריטניה וצרפת בשנות ה־30: ויתור לדרישות היטלר כדי למנוע מלחמה נוספת.
הסכם ריבנטרופ–מולוטוב	הסכם אי־התקפה בין גרמניה לברית המועצות (אוגוסט 1939), עם נספח סודי לחלוקת מזרח אירופה.

🕰️ תאריכים

1935 חידוש גיוס החובה והקמת חיל אוויר בגרמניה · **1936** הצבא הגרמני נכנס לחבל הריין המפורז · **1938** האנשלוס והסכם מינכן · **1939** כיבוש צ׳כוסלובקיה, הסכם ריבנטרופ–מולוטוב ופלישה לפולין

⏱️ מהלך השיעור

דקות	שלב	מה עושים
0–5	**פתיחה**	'הכלל הראשון שנשבר' (ראו פתיחה).
5–8	**לפני הצפייה**	משימת נכון/לא נכון/לא בטוח.
8–13	**צפייה**	צפייה; התלמידים ממספרים את הצעדים 1–4 ורושמים שנה לכל אחד.

19–13	**דיון ושאלות**	בדיקת התחזיות ושאלות ברמות.
33–19	**משימה פעילה**	'מדרגות ההפרה' – ציר זמן מדורג עם סעיפי החוזה ותגובות המעצמות.
40–33	**שאלת בגרות**	כתיבה ובדיקה מול מחוון.
45–40	**סיכום וכרטיס יציאה**	'מה היה קורה אילו...' וכרטיס יציאה.

🪝 פתיחה: הכלל הראשון שנשבר

מציגים תרחיש מהכיתה: תלמיד מאחר פעם אחת – אין תגובה. אחר כך מאחר ברבע שעה – אין תגובה. אחר כך לא מגיע כלל. שואלים: מתי היה צריך להגיב? מה למד התלמיד מכל 'שתיקה'? מסבירים שהיום נראה סדרת 'כללים' שנשברו – בקנה מידה עולמי.

📰 דף הצפייה עם תשובות

דף צפייה: מדרגות אל המלחמה: הפרת חוזה ורסאי

יחידה 2 · לאומיות ומלחמה · ❓ כיצד פירק היטלר את חוזה ורסאי צעד אחר צעד, ומדוע המעצמות לא עצרו אותו?

מהדורה למורה

הסרטון: הפרת חוזה ורסאי ב-3 דקות: כל מה שצריך לבגרות🎬

⏱️ 3:06 דקות · youtube.com/watch?v=U1gJ95NOIDA

א לפני הצפייה ובמהלכה

🧠 לפני הצפייה

לפני הצפייה סמנו: נכון / לא נכון / לא בטוח.

1. חוזה ורסאי אסר על גרמניה להחזיק חיל אוויר.

נכון | לא נכון | לא בטוח/ה

✔ **נכון.**

2. בריטניה וצרפת הגיבו בכוח צבאי לכל הפרה.

נכון | לא נכון | לא בטוח/ה

✔ **לא נכון – הן מחו אך לא פעלו (מדיניות הפיוס).**

3. צ׳כוסלובקיה השתתפה בוועידת מינכן.

נכון | לא נכון | לא בטוח/ה

✔ **לא נכון – גורלה הוכרע בלי נציג שלה.**

4. ברית המועצות חתמה על הסכם עם גרמניה לפני פרוץ המלחמה.

נכון | לא נכון | לא בטוח/ה

✔ **נכון – הסכם ריבנטרופ–מולוטוב, אוגוסט 1939.**

👀 במהלך הצפייה – שימו לב:

- אילו הגבלות הטיל החוזה.
- ארבעת הצעדים ושנת כל אחד.
- תגובת בריטניה וצרפת בכל צעד.
- מי השתתף בוועידת מינכן ומי לא.

- שתי המסקנות שבסוף.

⏸ **אחרי חבל הריין**: מדוע לדעתכם צרפת לא הגיבה, למרות שיכלה?

⏸ **אחרי ועידת מינכן**: מה פירוש 'שלום בזמננו'? האם זה היה שלום?

⏸ **אחרי המסקנות**: מדוע דווקא ברית המועצות חתמה עם גרמניה?

ב אחרי הצפייה – שאלות ב־3 רמות

בחרו רמה להתחלה – ונסו להגיע גם לרמה הבאה!

תמיכה – הקיפו את התשובה הנכונה

1. מה היה האנשלוס?

א. כניסה לחבל הריין | **ב. סיפוח אוסטריה לגרמניה** | ג. הסכם עם ברית המועצות

2. איזו מדינה לא השתתפה בוועידת מינכן?

א. בריטניה | ב. איטליה | ג. צרפת | **ד. צ׳כוסלובקיה**

3. מהי מדיניות הפיוס?

א. ויתור לדרישות היטלר כדי למנוע מלחמה | ב. הכרזת מלחמה מיידית | ג. ברית צבאית עם גרמניה

רגיל

1. מדוע פירוז חבל הריין היה חשוב לצרפת?

✔ **חבל הריין גובל בצרפת. כל עוד הוא מפורז, גרמניה אינה יכולה לרכז שם צבא ולתקוף את צרפת במפתיע; הפירוז היה 'חיץ' ביטחוני לצרפת.**

2. הסבירו מדוע נקטו בריטניה וצרפת במדיניות הפיוס.

✔ **הזיכרון הקשה של מלחמת העולם הראשונה ורצון עז להימנע ממלחמה; משבר כלכלי שהקשה על התחמשות; תחושה של חלק מהבריטים שחוזה ורסאי היה קשה מדי לגרמניה; וחשש מהקומוניזם, שגרמניה נתפסה כחיץ מפניו.**

3. מה למד היטלר מתגובות המעצמות?

✔ **הוא למד שבריטניה וצרפת מאיימות אך אינן מוכנות להשתמש בכוח, ולכן כל צעד מוצלח עודד אותו לצעד נועז יותר.**

אתגר

1. האם הסכם מינכן היה טעות או החלטה מובנת בזמנה? הציגו שני צדדים והכריעו.

✔ **בעד ההבנה: בריטניה וצרפת לא היו מוכנות צבאית, דעת הקהל התנגדה למלחמה, והיה ניסיון כן למנוע הרג. נגד: ההסכם הקריב מדינה דמוקרטית בלי לשתף אותה, חיזק את היטלר, החליש את צ׳כוסלובקיה וביצוריה, ולימד את היטלר ואת סטלין שאי אפשר לסמוך על המערב. חצי שנה אחר כך כבש היטלר את שארית צ׳כוסלובקיה. נדרשת הכרעה מנומקת.**

2. הסבירו את הקשר בין מדיניות הפיוס לבין הסכם ריבנטרופ–מולוטוב.

✔ **סטלין ראה במינכן הוכחה שבריטניה וצרפת לא יעמדו מול היטלר ואולי אף מעדיפות שיפנה מזרחה. משחש שהוא לבד, העדיף להבטיח את בטחונו בהסכם עם גרמניה ולזכות בשטחים במזרח אירופה. ההסכם הסיר מהיטלר את החשש ממלחמה בשתי חזיתות ואפשר את הפלישה לפולין.**

ג 🕰️ ציר זמן משימה פעילה: מדרגות ההפרה

משרטטים על הלוח או בדף 'גרם מדרגות' בן חמש מדרגות, מ־1933 ועד 1 בספטמבר 1939. על כל מדרגה מצמידים: הצעד של היטלר, הסעיף בחוזה שהופר, ותגובת המעצמות.

מקור: עיבוד חופשי מתוך סעיפי חוזה ורסאי, 1919

גרמניה לא תחזיק ולא תקים ביצורים בגדה המערבית של הריין ובאזור ברוחב חמישים קילומטר ממזרח לו, ולא תכנס בו כוחות צבא. צבא גרמניה לא יעלה על מאה אלף איש, וגיוס החובה יבוטל. לא יהיו לגרמניה כוחות אוויר, טנקים או צוללות. גרמניה מכירה בעצמאותה של אוסטריה, ושינוי במעמד זה ייעשה רק בהסכמת חבר הלאומים.

1. סדרו על המדרגות את חמשת הצעדים: גיוס חובה וחיל אוויר; חבל הריין; האנשלוס; הסודטים ומינכן; כיבוש צ׳כוסלובקיה.

✔ **1935 גיוס וחיל אוויר; 1936 חבל הריין; מרץ 1938 אנשלוס; ספטמבר 1938 מינכן; מרץ 1939 כיבוש שארית צ׳כוסלובקיה.**

2. לכל צעד מתחו קו אל הסעיף במקור שהופר (או כתבו 'אין סעיף ישיר').

✔ **גיוס/חיל אוויר – סעיפי הצבא; ריין – סעיף הפירוז; אנשלוס – סעיף עצמאות אוסטריה; הסודטים – לא מופיע בעיבוד (שטח של מדינה ריבונית), אך מנוגד לרוח החוזה.**

3. ליד כל מדרגה כתבו את תגובת בריטניה וצרפת בשתיים־שלוש מילים.

✔ **מחאה בלבד; אין תגובה; אין תגובה משמעותית; ויתור והסכם; מחאה והתחייבות להגן על פולין.**

4. בראש המדרגות כתבו את שני האירועים של 1939 שסגרו את הדרך למלחמה, וסמנו את המדרגה שבה לדעתכם היה צריך לעצור את היטלר – ונמקו.

✔ **הסכם ריבנטרופ–מולוטוב (אוגוסט 1939) והפלישה לפולין (1 בספטמבר 1939). תשובות רבות יבחרו בחבל הריין (1936) – גרמניה עוד הייתה חלשה.**

🎓 **שאלה בסגנון בגרות**

1. הצג שני צעדים שבהם הפר היטלר את חוזה ורסאי, והסבר את תגובת בריטניה וצרפת לאחד מהם ואת הסיבה לתגובה זו.

✔ **צעד ראשון – ב־1935 חידש היטלר את גיוס החובה, הקים חיל אוויר והרחיב את התעשייה הצבאית, בניגוד לסעיפים שהגבילו את צבא גרמניה למאה אלף איש ואסרו עליה חיל אוויר וטנקים. צעד שני – במרץ 1936 נכנס הצבא הגרמני לחבל הריין, שלפי החוזה היה אמור להישאר מפורז. התגובה לכניסה לחבל הריין: בריטניה וצרפת מחו אך לא נקטו פעולה צבאית, אף שצרפת יכלה להדוף את הכוח הגרמני. הסיבה: מדיניות הפיוס – הרצון העז להימנע ממלחמה חדשה אחרי זוועות מלחמת העולם הראשונה, חוסר מוכנות צבאית ודעת קהל שהתנגדה למלחמה, ותחושה בבריטניה שגרמניה רק 'נכנסת לחצר האחורית שלה'.**

קרטיס יציאה · מדרגות אל המלחמה: הפרת חוזה ורסאי

1. סדרו לפי סדר: אנשלוס, חבל הריין, הסכם מינכן.

✔ **חבל הריין (1936) ← אנשלוס (מרץ 1938) ← מינכן (ספטמבר 1938).**

2. מה הייתה מדיניות הפיוס?

✔ **מדיניות בריטניה וצרפת לוותר לדרישות היטלר כדי למנוע מלחמה.**

מחוון לשאלת הבגרות

קריטריון	נק'
הצגת צעד ראשון וההפרה	3
הצגת צעד שני וההפרה	3
תיאור תגובת המעצמות	3
הסבר הסיבה (מדיניות הפיוס)	3

סיכום

סבב 'מה היה קורה אילו...': כל תלמיד/ה בוחר/ת מדרגה אחת ומשלים/ה: 'אילו בריטניה וצרפת היו מגיבות ב___, ייתכן ש___'. מדגישים שהיסטוריונים חלוקים בשאלה זו.

התאמה לעולים

אחרי מלחמת העולם הראשונה גרמניה חתמה על חוזה. החוזה אמר: צבא קטן לגרמניה. היטלר לא שמר על החוזה. הוא בנה צבא גדול. הוא לקח את אוסטריה ואת צ׳כוסלובקיה. בריטניה וצרפת לא עצרו אותו. בשנת 1939 התחילה מלחמה.

חוזה – הסכם כתוב בין מדינות · **להפר** – לא לשמור על הסכם · **לספח** – לקחת שטח ולצרף למדינה · **צבא** – החיילים של המדינה · **גבול** – הקו בין שתי מדינות · **לוותר** – לתת למישהו מה שהוא רוצה

התאמות לחנ״מ

- גרם מדרגות מודפס עם תמונות־סמל לכל צעד (✈️, 🏞️, 🅰️, ✍️).
- שלושה צעדים בלבד לסידור, עם השנים כתובות.
- התאמה בין צעד לבין 'תגובת בריטניה וצרפת' (תמיד: 'לא עצרו').
- מפה פשוטה עם חיצים מגרמניה לאוסטריה ולצ׳כוסלובקיה.

לוודא:

- תאריכים מקובלים: גיוס חובה – מרץ 1935; חבל הריין – 7 במרץ 1936; אנשלוס – 12–13 במרץ 1938; מינכן – 29–30 בספטמבר 1938; כיבוש שארית צ׳כוסלובקיה – 15 במרץ 1939; ריבנטרופ–מולוטוב – 23 באוגוסט 1939.
- מספר דוברי הגרמנית בחבל הסודטים – כשלושה מיליון (לוודא).
- טענת הסרטון שלגרמנים בסודטים היה 'שוויון זכויות מלא' – לצ׳כוסלובקיה היה משטר דמוקרטי והמיעוט הגרמני נהנה מזכויות אזרח, אך היו גם טענות לקיפוח כלכלי; מומלץ לנסח בזהירות.